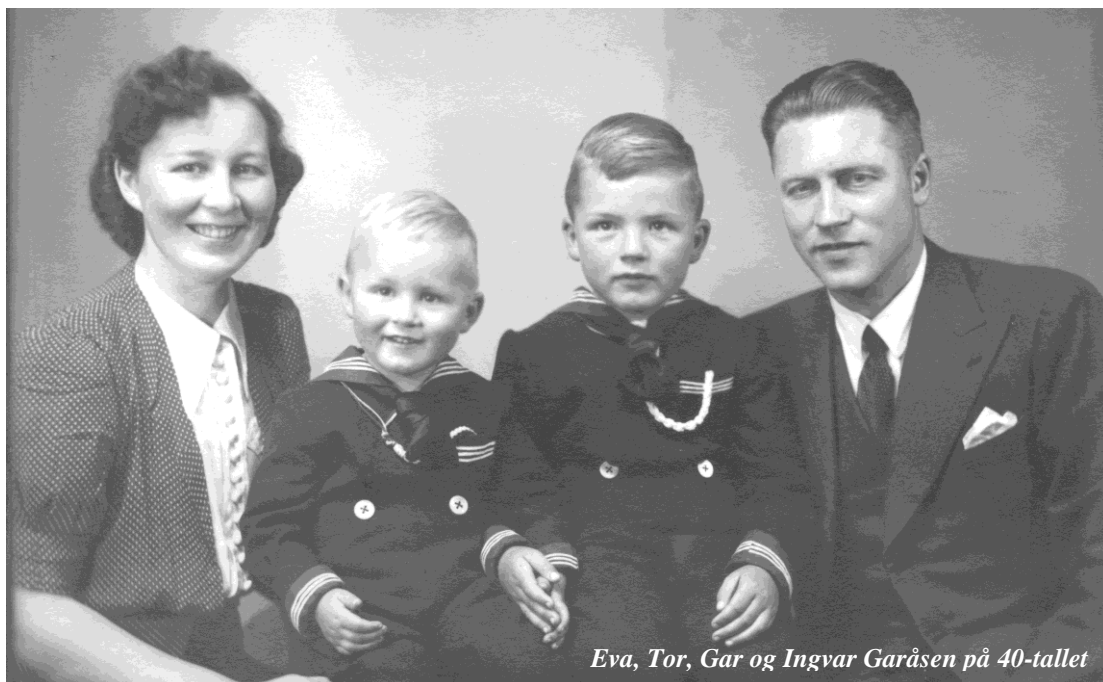

1952 En litterær skatt i Hegra

Kjører du gjennom Stjørdalen, er det store muligheter for at du møter en litt fremoverlunt syklist som i alt slags vær strever seg vestover mot Stjørdal. Og på din tilbaketur på ettermiddagstid drar du kjensel på samme person som nå er ikledd treningstøy - og lett joggende legger bak seg mil etter mil. Det går kanskje ikke så fort, men milslukeren er slitesterk og målbevisst, egenskaper som kommer godt med når en har passert 67 år. Personen er Gar Garåsen, et kjent trekk i vårt bybilde, en mann av høyintellektuell utdanning og legning. En slik person som bruker naturen i Hegra så meget, må trolig ha et visst forhold til stedet. Gar Garåsen synes dette er paradiset på jord, slik hans far - presten Ingvar Garåsen fikk et kall i 1952. Men det var nok ikke tilfelle da de kom til Hegra første gangen. Mor Eva har fortalt at da de forlot Averøy tidlig i mai og møtte de grå leirjordene i Hegra, virket det hele litt forstemmende. Gar som den gangen var 12 år utbrøt: ”Vi *snur*, dette må da være *Nordpolen*”.

Eva, Tor, Gar og Ingvar Garåsen på 40-tallet

Presten Ingvar Garåsen ble født i Vestre Gausdal i 1908. Faren var lærer. Etter embetseksamen i 1931 gikk turen først til Børsa, så til Røyken. I perioden 1933 til 1940 var Garåsen hjelpeprest i Skoger. En tid styrte han Holmestrand sognekall, mens han var religionslærer ved den Tordenskioldske skole i Holmestrand og sykehusprest i Botne. Fra 1940 var han residerende kapellan i Kvernes frem til han overtok som prest i Øvre Stjørdal.

I Hegra tjenestegjorde Ingvar Garaasen i 23 år til han gikk av med pensjon i 1975. Han var gift med Eva Borge fra Drammen, og de fikk tre gutter: Gar (1939), Tor (1941) og Helge (1952). Ingvar Garåsen døde i 1981. Eva døde i 1998.

Helge er lege i Trondheim, Tor er pensjonert lærer. Det samme er Gar. Og vi skal dvele litt med sistnevnte. Gar har hovedfag i historie, og har skrevet en hovedoppgave om de økonomiske forholdene i Hegra på 1800-tallet. Han har høyere idrettsutdanning og har vært lektor både innen historie og idrettsfag. I de første årene bodde og virket han i Enebakk, men kom etter hvert tilbake til Stjørdal. Han er gift med Odrun fra Øyer i Gudbrandsdalen,

ergoterapeut og de har sønnen Ingvar. Gar har skrevet en rekke artikler om gamle skikker og overtro. Dessuten har han i en årrekke vært freelance journalist.

Nå er det ikke Gar eller Garåsenfamilien i Hegra som i seg selv er hovedpoenget i denne historien, men indirekte er de med å utgjøre denne overskriften. Derfor må visse relasjoner nevnes for å sette det hele inn i en ramme. Familiens litterære arv har gått igjen i alle slektsledd, der de har levd inne i de dype skoger i Trysil eller under de høye fjell i Gausdal. Genene har vandret i skog og mark, løpt opp og ned på våre store fjelltopper. Slikt setter sine merker. En blir rensket og styrket både fysisk og mentalt. Sjelelivet og de åndelige tanker kommer av seg selv - en blir slitesterk i dobbel

forstand, hvor behovet for å sette noe ned på et papir kan melde seg med jevne mellomrom. Det intellektuelle har utviklet seg parallelt med det fysiske og åndelige hos Garåsan. For akademikeren Gar ga det seg utslag i prøvelser, nemlig gjennom personlig utholdenhet. Gar har lagt bak seg flere lokale og regionale løp enn noen andre, han har deltatt i Birken og lignende store styrkeløp, men aller mest har det blitt maraton verden over. Til sammen runder han snart 50 maratonløp, bl.a: Stockholm, Swiss Alpin, Paris, Medock, London, Wien, Budapest, Egypt, Cuba, Hawai og New York. Flere av disse hvert år. Løpsstyrken har vært med fra ungdommen. Han hadde sine plikter både hjemme, hos faren presten og ellers. Av og til stod han opp klokken 5, syklet til ulike arrangement i Trøndelag, gjennomførte konkurransen og så syklet han hjem igjen. En gang syklet Gar fra Stordalen i Meråker til Åsen for å delta i KM i friidrett. Ingvar Garåsen skulle nemlig holde gudstjeneste i Stordalen kapell søndag, så familien reiste oppover på lørdag for å plukke molte på samme turen. De overnattet i låven til kirketjener Theodor Stokke. Gar fikk låne en sykkel og fikk skyss med en T-ford fra Stordalen til Stjørdal. Derfra syklet han til Åsen - og tilbake til Stordalen. Mor Eva sendte med ham ti brødskiver, seks med karbonade og fire med geitost. Det ble tre gull, en sølv og en bronsemedalje. Dette var først på 50-tallet. En annen gang skulle han hjelpe far sin en søndag. Men akkurat den dagen var det et viktig løp i Meråker - hvor Gar hadde lyst på skalpen til selveste Magnar Lundamo. Han stod igjen opp klokken 5, syklet til Meråker, slo Magnar Lundamo - og så syklet han hjem igjen. Gar fikk tilgivelse.

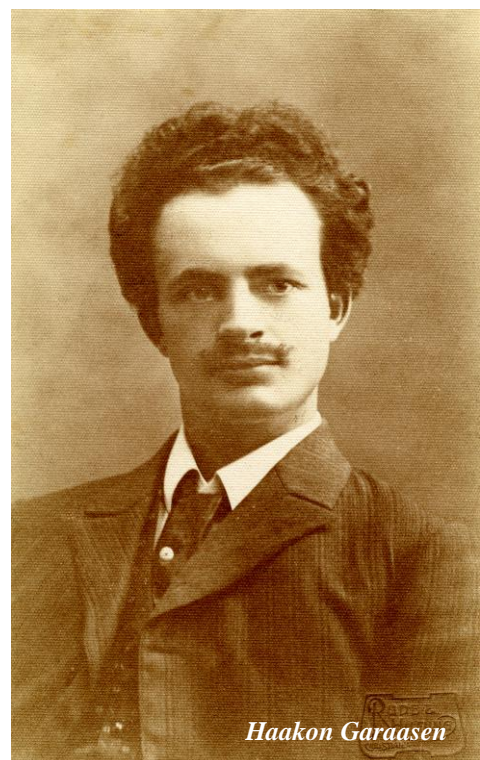

Denne lange innledningen skal nå føre oss til en litterær skatt i Hegra. Skatten er i dag oppbevart i et bankhvelv, og er en rekke brev som gjennom slekt og arv har havnet i Gar Garaasen sitt eie. Dette er ikke bare i seg selv verdifulle autografer, men bekjennelser, meninger og tanker hos noen av våre fremste forfattere gjennom en del sentrale år. Når jeg benytter ordet "autograf", er det i overført betydning - underskriftene fremstår i all sin prakt som fullverdige autografer. En brukt nemlig sitt hele og full navn i alle skriftlige sammenhenger før i tida. Det var ikke Mvh Knut, Henrik, Osmund, Sigrid etc. Det var hele navnet, hvor det var viktig at det var leselig - ikke rablet ned slik dagens underskrifter er, hvor knapt halve antallet av bokstaver kommer med.

For å nærme oss målet, må vi en tur til Trysil. Der langt inne i de dype skoger har vårt land fostret noen av våre fremste forfattere. Kanskje ikke av den nasjonale karakter som boltret seg

på landets scener, men som jordnære og trauste vitner til livets enkle, men harde realiteter. De ble kalt "heimstaddiktere". Blant de mest kjente er: Sven Moren, Einar Skjæraasen, Haldis Moren Vesaas og Dagfinn Grønset. Tryslingene er stolte av sin kulturarv. Haldis Moren Vesaas har sagt det slik: *"Her i Trysil gjeld ikkje det gamle ordet om profeten og hans eigen by. Tvert imot. Her gir profeten ein føremon som ingen ting anna, det at han er fødd her"*. Trysil er av mange ansett som landets fremste dikterkommune, til tross for at Trysil-Knut ble skrevet av en hobbypoet fra Våler. Et litt sårbart emne for tryslingene. - Med vilje har jeg utelatt hovedpersonen hittil, nemlig en annen stor "heimstaddikter" fra Trysil: Haakon Garaasen. Dermed får vi en link til hele den lange innledningen, - et slektsforhold - som i sin tur har ført til at en del skriftlige dialoger mellom datidens fremste påvirkere har havnet i Hegra. Denne Haakon Garaasen brevvekslet i mange år med kjente forfattere og personligheter langt utenfor sin egen leserkrets, langt utenfor Østerdalen og langt inn i den nordiske forfattersjela.

Haakon Garaasen (1887-1957) vokste opp på gården Jons i Galåsengrenda sør for Østby i Trysil, som den yngste av ti søsken. Han var ivrig opptatt av idrett, særlig ski og skyting. Dette idrettsengasjementet ligger, slik innledningen tyder på, godt bevart i genene i Garaasenslekta. Haakon Garaasen hadde også store litterære interesser. Mens han var elev på Voss folkehøgskole ble dikterdrømmen styrket, og allerede i 1908 debuterte han som 21-åring med novellesamlingen "Fraa skogsbygda". Da Haakon var elev ved Voss folkehøgskole gikk han i jula på ski fra Voss til Skjåk for å besøke sinn venn Tore Ørjasæter. Etter endt juleferie hos en åndsfrende gikk han tilbake til Voss på ski. Haakon var med i ungdomslagsarbeide, han arbeidet i avis og som lærervikar. Hans debut som forfatter var lovende, og hans to neste romaner fikk god mottagelse. Garaasen utga også et lokalhistorisk verk. Han skrev på nynorsk. Det sies om Haakon Garaasen at han var tidlig utviklet, men at han også gjorde tidlig fra seg det beste. Allerede i 40-årsalderen sluttet han å skrive. Han var en ivrig fotograf, og hans mange interessante fotografier fra arbeidslivet og dagliglivet er heldigvis bevart. De finnes på Trysil folkebibliotek. Garaasen fikk Statens arbeidsstipend i 1914, 1915, og 1917, og i 1934 mottok han Conrad Mohrs legat. Blant hans verker kan nevnes: Rogfinne (1922), Tungsjøætta (1916), Trysilmalm (1923), Magre vilkår (1924), Emigrantene fra Suomi Kallevalas land (1925) og I Dalaskog (1929). Med Tungsjøætta skrev han seg inn i eliten hva gjaldt "heimstaddiktere". På den tiden var han 29 år gammel, og stod allerede på høyden av sin karriere og oppnådde salgstill som ble få andre nynorskforfattere til del. I 30-årene ble det gjerne snakket om «de tre store» blant Trysil-dikterne. Da var det Svenn Moren, Halvor Floden og Haakon Garaasen det gjaldt. I dag er nok Garaasen blant de mindre leste Trysil-dikterne, selv om dommen over den samlede produksjonen hans kan synes unødvendig streng. Og selv om han stadig var på vandring og bodde blant annet flere år i Sverige med egen gård i Dalarna, var det i hjemtraktene han hentet stoffet sitt. *"Alle vi som åtte vår heim og vår slekt der langt inne i villmarka, vi kjente oss aldri retteleg selv heime på nokon annan kant av klota,"* erklærte han. Det er flere forklaringer på hvorfor det i 20-årene begynte å butte imot for Garaasen. En grunn er det kanskje at han tidlig kom relativt lett til det, og etter hvert som han satset stadig mer

ambisiøst, ble ikke stoffet alltid like godt gjennomarbeidet. I tillegg beveget han seg bort fra den rene skjønnlitteraturen med sitt stort anlagte kulturhistoriske verk *Frå grensebygder og finnskogar*, som fra starten av var planlagt i fem bind. Det rommer et til dels overveldende stoff, like mangfoldig som det kan virke tilfeldig sammensatt, men alltid båret av Garaasens entusiastiske iver etter å finne og formidle (kildesitater: fra Litteraturer av Geir Vestad).

Odrun og Gar med brevene i mai 2007

Haakon Garaasen klarte seg bra på alle vis, og gjennom sin solide økonomiske situasjon, under en ellers meget vanskelig tid for landet, kunne han ta seg råd til å engasjere seg ovenfor sin samtid og sine kollegaer. Det ga seg utslag i en rekke brev fra og til Garaasen. Et ikke helt ukjent trekk hos andre store forfattere. De skrev mye - men slappet av mellom slagene med å skrive og debattere med hverandre. Disse brevene tok Garaasen vare på, og ved hans bortgang havnet de på en vandring som til slutt brakte dem til presten Ingvar Garåsen i Hegra. Haakon var onkel til Ingvar.

Det vil ta lang tid å lese og analysere all denne brevvekslingen, men jeg er overbevist om at den som en dag gjør det, vil kunne kaste et nytt og kanskje ukjent lys over datidens store personligheter og deres forhold til det samfunnet de ikke bare omga seg med, men også i sterk grad var med å utvikle. Og for de som har interesse av håndskrifter, skjønnhet og ortografi, er brevene en opplevelse i seg selv. Til sammen for menneskeheten og venner av norsk språk og litteratur, er brevsamlingen en litterær skatt. Her finnes brev til og fra Sven Moren, Tore Ørjasæter, Olav Duun, Kristoffer Uppdal, Oscar Braaten, Johan Bojer, Johan Falkberget, Selma Lagerløf, Arne Garborg, Hulda Garborg, Wilhelm Kragh, Gabriel Scott, Dagfinn Grønset m.fl. - Med slike navn er det best å slutte å skrive nå. Det er på en måte ikke nødvendig å si stort mer.